

The voyage of saint Brendan : representative versions of the legend in English translation / under the general editorship of W.R.J. Barron and Glyn S. Burgess.
– University of Exeter Press, 2002. – 377 p. ; 24 cm
ISBN 0-85989-656-0 Prijs: £ 45,–

Zoals bekend, is *De reis van Sint Brandaan* een Middelnederlands werk dat door vele literatuurhistorici als een meer dan geslaagd staaltje van middeleeuwse vertelkunst wordt gezien. Sinds 1994, toen de tekst met een moderne vertaling van Willem Wilmink in de reeks Nederlandse Klassieken van Uitgeverij Prometheus/Bert Bakker uitgegeven werd, heeft een breed publiek deze mening onderschreven, zoals onder meer blijkt uit de heruitgave van het boek als Ooievaarpocket in 2000. De lezers die hun blik willen verruimen door kennis te maken met de internationale Brandaantraditie, worden in *The Voyage of St Brendan* op hun wenken bediend. In dit boek, dat onder redactie van W.R.J. Barron en Glyn S. Burgess verscheen, is een groot aantal versies van het verhaal over de wonderbaarlijke zeereis van de heilige Brandaan in Engelse vertalingen bijeengebracht. Na een algemene inleiding van de hand van Burgess (p. 1-11) wordt de achttiende-eeuwse *Navigatio sancti Brendani abbatis* geïntroduceerd door Jonathan M. Wooding (p. 13-25) en vertaald door John J. O'Meara (p. 26-64). Burgess tekent vervolgens voor de inleiding (p. 65-73) en de vertaling (p. 74-102) van de Anglo-Normandische versie, *Le Voyage de saint Brandan* door een zekere Benedeit, daterend uit het begin van de twaalfde eeuw. De Middelnederlandse *Reis van Sint Brandaan*, bewaard gebleven in twee codices van omstreeks 1400, wordt door W.P. Gerritsen aan de lezers voorgesteld (p. 103-106) en vertaald door dezelfde auteur in samenwerking met Peter K. King (p. 107-130). De Duitse versie van het verhaal, daterend uit het einde van de veertiende of het begin van de vijftiende eeuw, wordt ingeleid (p. 131-133) en vertaald (p. 134-153) door Gerritsen en Clara Strijbosch. Mark Davie ontfermt zich vervolgens over de veertiende-eeuwse Venetiaanse tekst (inleiding: p. 155-163; vertaling p. 164-230). In het geval van de Occitaanse versie, die voor 1211 ontstaan is, laat Margaret Burrell na een korte inleiding (p. 231-233) de vertaling vergezeld gaan van een tekstuitgave (p. 234-247). Dezelfde auteur zorgt voor een introductie op (p. 249-251) en uitgave en vertaling van de korte Catalaanse versie van Brandaans reisverhaal (p. 252-263). De fragmentarische Noorse variant wordt ingeleid (p. 265-267) en uitgegeven en vertaald (p. 268-275) door Andrew Hamer. Het verhaal over Brandaan zoals dat opgenomen is in de dertiende-eeuwse *South English Legendary*, wordt voorgesteld (p. 277-283) en uitgegeven en vertaald (p. 284-321) door W.R.J. Barron, die ook tekent voor William Caxtons Brandaanverhaal in *The Golden Legend*, dat in 1484 voor het eerst van de pers kwam (inleiding: p. 323-327; uitgave: p. 328-343). Een beknopt notenapparaat en een bibliografie sluiten dit nuttige boek af.

Bart Besamusca

Al t'Antwerpen in die stad : Jan van Boendale en de literaire cultuur van zijn tijd / Wim van Anrooij e.a.. Amsterdam : Prometheus, 2002. – 208 p. ; 21,5 cm
(Nederlandse literatuur en cultuur in de Middeleeuwen 24)
ISBN 90-446-0099-0 Prijs: € 22,50

Het onderzoek naar het letterkundige milieu in de stad Antwerpen is de afgelopen jaren sterk ontwikkeld, met Wim van Anrooij als de daadkrachtige instigator en het NCLM-project als ideale basis. Er is bovendien een samenwerkingsverband van de onderzoeksschool Mediëvistiek met de universiteiten van Antwerpen, Leuven en Gent met als thema 'Stads cultuur in de laat-middeleeuwse Nederlanden', dat onder meer de vorm heeft gekregen van een workshop over 'Literatuur in en rond Antwerpen (1300-1350)'. De bijdragen aan de bundel *Al t'Antwerpen in die stad* zijn uit die workshop voortgekomen en tonen allerlei facetten van de teksten die aan de 'Antwerpse school' dan wel diens voornaamste (of enige?) representant Jan van Boendale worden toegeschreven.

In zijn inleiding somt Wim van Anrooij die teksten op (onder meer 6 versies van de *Brabantse yeesten*, maar ook *Sidrac*, de *Dietsche Doctrinale* en *Melibeus*), daarbij gelijk aangevend dat bijna al de teksten op naam van Boendale staan. In het afsluitende hoofdstuk

(‘Boendale of ‘Antwerpse School’? Over het auteurschap van *Melibeus* en *Dietsche Doctrinale*’) geeft Jo Reynaert inhoudelijke (met name ook ideologische) en stilistische argumenten voor de toeschrijving van de twee laatstgenoemde teksten aan Boendale, zodat alleen de vraag of hij de *Sidrac* schreef open blijft.

De discussie of de Antwerpse School niet toch een eenmansbedrijfje was, vormt zo het kader voor artikelen over de historische context van het literaire bedrijf (R. van Uytven, ‘Het Antwerpen van Jan van Boendale’), over de literaire context (Geert Warnar, ‘Dubbelster of tegenpolen? Boendale en Ruusbroec in de Middelnederlandse letterkunde van de veertiende eeuw’), over de geleiding van tekst en betoog (Miriam Piters, ‘De inhoudsopgaven in Boendales *Der leken spiegel*’ en Wim van Anrooij over ‘poenten’), over het thema rechtspraak (Jacoba van Leeuwen, ‘Balancerend tussen strengheid en barmhartigheid’), over de beschikbaarheid van een Italiaanse bron (Sabrina Corbellini, ‘Albertanus van Brescia in de Nederlanden’) en over familieboeken (door Anneke B. Mulder-Bakker).

Het boek heeft het gebruikelijke NCLM-format, maar zit gelukkig wat steviger in de band dan eerdere delen en heeft dit keer een fraaie miniatuur van Antwerpen, compleet met de handen, op het omslag. De noten staan weer na alle bijdragen en worden gevolgd door één gezamenlijke bibliografie (met een overzicht van de elektronische media) en een uitgebreid register. De keuze voor de plaatsing van de noten is begrijpelijk en verhoogt de leesbaarheid van de stukken, maar heeft als nadeel dat de inhoudelijke aanvullingen, bekenenissen (zie p. 167, noot 17) en bespiegelingen, die toch heel wat van de auteurs (Van Anrooij, Piters, Mulder-Bakker, Reynaert) in hun noten stoppen, wel erg uit het zicht verdwijnen.

De bundel heeft in Antwerpen en Boendale stevige thematische lijnen, leest prettig en is in de verscheidenheid van de artikelen een overtuigend bewijs van de vruchtbaarheid van het Vlaams-Nederlandse onderzoek naar de laatmiddeleeuwse stadsliteratuur en -cultuur.

Frank Brandsma

Aan de vruchten kent men de boom: de boom in tekst in beeld in de middeleeuwse Nederlanden/ red. Barbara Baert en Veerle Fraeters; woord vooraf van Herman Pleij. – Leuven: Universitaire Pers Leuven, 2001. 294 p. : ill.; 24 cm.- (Symbolae Facultatis Litterarum Lovaniensis. Series B; vol. 25.) ISBN 90 5867 137 2. Prijs € 39,50

Aan de vruchten kent men de boom is een boek dat past binnen de tendens in de medioneerlandistiek om interdisciplinair werkzaam te zijn. Vanuit verschillende vakgebieden wordt het universele boommotief in de middeleeuwse Nederlanden belicht. Aan het boek hebben twaalf specialisten meegewerkt, afkomstig uit Vlaanderen en Nederland. De bundel heeft als doel om ‘het spectrum van het middeleeuwse boommotief zo compleet en zo specifiek mogelijk [te] belichten’, zo staat in het inleidend hoofdstuk geformuleerd. Van specifieke belichting is zeker sprake. De boom geeft aanleiding tot het bespreken van zeer uiteenlopende onderwerpen als mystiek, Bourgondië, alchemie, meifeesten, ’s-Hertogenbosch, hekserij en minne. In vrijwel elke bijdrage wordt gebruik gemaakt van zowel tekst- als beeldmateriaal.

Het boek bevat de volgende bijdragen. Na een woord vooraf door Herman Pleij en een inleidend hoofdstuk door Baert en Fraeters, begint Barbara Baert met het artikel ‘*Totten paradise soe sult ghi gaen*. De verbeelding over de herkomst van het kruishout’. Dan volgt Rob Faesen met ‘*Een boom die hadde wortele op wert ende den tsop neder wert*. Een mystieke boom bij Hadewijch en Ruusbroec’. Veerle Fraeters neemt het woord in ‘*Een uytlegginge vanden boom mercurii*. Onderzoek naar de betekenis en de herkomst van de arbor mercurialis aan de hand van een Middelnederlandse rijmtekst’. Dan volgen bijdragen van Katrien Heene, ‘De symbolische betekenis en de materiële functie van bomen in Latijnse heiligenlevens uit de middeleeuwse Nederlanden’; Ria Jansen-Sieben, ‘De balsemboom. Mythisch, medisch, magisch’; Jos Koldewij, ‘De *bosboom* als beeld voor ’s-Hertogenbosch’ en Johan Oosterman, ‘Ik breng u de mei. Meigebruiken, meitakken en meibomen in Middelnederlandse meiliederen’. Cyriel Stroo vervolgt met ‘De boom als teken van de Bourgondische heerschappij’. De bijdrage van Janet van der Meulen is getiteld ‘Onze Lieve Vrouwe van de Droge Boom in Brugge.